

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 58 - 95, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/5/2001

SAMOPOCZUCIE POLAKÓW U PROGU NOWEGO TYSIĄCLECIA

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, STYCZEŃ 2001

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

- Większość Polaków (60%) przyznaje, że na ogół jest zadowolona ze swojego życia, a jedna trzecia (33%) - średnio zadowolona. Tylko nieliczni (6%) odczuwają brak życiowej satysfakcji.
- Od lat niezmiennie najbardziej satysfakcjonujące dla Polaków pozostaje życie rodzinne - niemal powszechne są deklaracje zadowolenia z małżeństwa (84%), zwłaszcza zaś z potomstwa (93%). Przeważająca część badanych jest również zadowolona ze swojego miejsca zamieszkania (64%), przebiegu pracy zawodowej (47%) oraz stanu zdrowia (48%).
- Polacy są zdecydowanie mniej zadowoleni z ekonomicznego wymiaru egzystencji - materialnych warunków bytu, w tym mieszkania i wyposażenia (30%) oraz dochodów i sytuacji finansowej (12%). W porównaniu z rokiem '99 umocniło się poczucie deprivacji w zakresie materialnych warunków bytu i wyraźnie nasiliło się poczucie deprivacji w sferze sytuacji finansowej. Wzrosła (z 48% do 57%) liczba Polaków niezadowolonych ze swoich dochodów i sytuacji finansowej. Jednak mimo wzrostu niezadowolenia odsetek osób niezadowolonych z dochodów i sytuacji finansowej jest niższy niż w latach '94 - '97.
- W ciągu minionego roku ponad połowa badanych - według własnych deklaracji - często miała powody do zdenerwowania i rozdrażnienia (55%), blisko dwie piąte często odczuwało zniechęcenie i znużenie (38%), a jedna trzecia często czuła się bezradna (32%) i lekceważona przez władze (35%). Mniej więcej co czwartego respondenta często ogarniała wściekłość (27%) lub depresja (23%). Z drugiej strony dwie piąte badanych często miało powody do zadowolenia, że coś się udało w życiu (40%), zbliżony odsetek często miał poczucie, że wszystko układa się dobrze (36%), a jedna trzecia często była dumna ze swoich osiągnięć (33%). Ze względu na emocje towarzyszące nam w życiu codziennym rok 2000 nie różnił się od poprzedniego. Jednak w dłuższym okresie, tzn. od roku '91, następuje bardzo powolna wprawdzie, lecz systematyczna poprawa psychicznego samopoczucia Polaków.
- W opinii blisko połowy badanych (48%) w ich najbliższym otoczeniu panuje nastrój lęku, obawy przed tym, co przyniesie przyszłość; niepewność jutra. Jedna czwarta wskazuje na ogólne niezadowolenie i brak wiary w jakąkolwiek poprawę (23%). Do mniejszości (11%) należą ci, którzy twierdzą, że w ich otoczeniu nastroje są niezłe - panuje atmosfera odprężenia i zadowolenia, wiary, że jest trochę lepiej niż kiedyś lub będzie lepiej.

Z badań dotyczących samopoczucia Polaków¹ wynika, że nasza kondycja psychiczna - silniej niż w innych krajach - związana jest nie tylko z czynnikami subiektywnymi, ale także z obiektywnymi cechami położenia społecznego, a proces przemian systemowych spowodował „uspołecznienie” sfery przeżyć psychicznych.

Jednym ze wskaźników kondycji psychicznej i ogólnego samopoczucia Polaków jest poczucie życiowej satysfakcji, na które składa się wiele subiektywnych i obiektywnych czynników. Z badań przeprowadzonych przez CBOS w roku '97 wynika, że najważniejszymi wymiarami życiowej satysfakcji są: udane życie rodzinne, dobre zdrowie, niezależność materialna i samorealizacja zawodowa². Nie można też mówić o satysfakcjonującym życiu bez przyjaźni, przyjaciół i wzajemnego szacunku. Na podstawie analiz dotyczących zmiany w różnych okresach wpływu cech położenia społeczno-demograficznego na zadowolenie z życia można stwierdzić wzrost znaczenia wykształcenia dla samopoczucia psychicznego jednostki. Niezmiennie też zadowolenie z życia wiąże się z dochodami i sytuacją materialną rodziny³.

¹ J. Czapiński, *Uziemienie polskiej duszy*, w: *Podstawy życia społecznego w Polsce*, pod red. M. Marody i E. Gucwy-Leśny, Warszawa 1996.

² Por. K. Pankowski, *O sensie życia, wartościach życiowych, cnotach i występkach*, w: *O stylach życia Polaków*, CBOS, Warszawa 1997.

³ Por. komunikat CBOS „Zadowolenie z życia”, czerwiec '99 (oprac B. Roguska).

W jednym z ostatnich sondaży⁴ podjęliśmy próbę odpowiedzi na pytanie, w jakiej kondycji psychicznej Polacy powitają trzecie tysiąclecie: z nadzieją i wiarą w lepszą przyszłość czy przeciwnie - z lękiem i obawą przed tym, co ona przyniesie; czy generalnie jesteśmy zadowoleni z życia, różnych jego aspektów i uważamy się za ludzi szczęśliwych czy też nie satysfakcjonują nas życiowe osiągnięcia i zaliczamy się do pechowców.

ZADOWOLENIE Z ŻYCIA

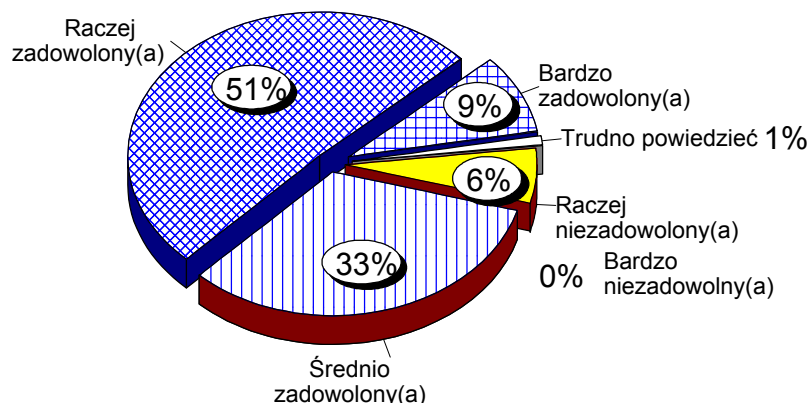
Większość Polaków (60%) jest, ogólnie rzecz biorąc, zadowolona ze swojego życia, chociaż jest to zadowolenie raczej umiarkowane. Tylko co jedenasty badany (9%) ma poczucie pełnej życiowej satysfakcji. Jedna trzecia Polaków (33%) jest średnio zadowolona ze swego dotychczasowego życia, jedynie nieliczni (6%) są raczej niezadowoleni. Warto podkreślić, że nikt nie zanegował całkowicie swoich życiowych osiągnięć.

Określenie „średnio zadowolony” jest wieloznaczne. Z dużym prawdopodobieństwem można przyjąć, że ci, którzy wskazują taką odpowiedź, nie mają pełnego komfortu psychicznego. Do takich przypuszczeń prowadzi zestawienie obecnych wskazań oraz odpowiedzi na inne (nieporównywalne) pytanie, zadane rok wcześniej, w grudniu ‘99⁵. Wówczas były tylko dwie kategorie możliwych odpowiedzi: *zadowolony* i *niezadowolony* (bez „średnio zadowolony”). Co piąty ankietowany (21%) deklarował niezadowolenie z życia, natomiast obecnie tylko 6% badanych ma takie poczucie. Można przypuszczać, że osoby, które mają wątpliwości co do swoich życiowych osiągnięć lub mimo udanego życia z pesymizmem patrzą w przyszłość, deklarują „średnie” zadowolenie z życia. Z zastrzeżeniami, acz bez większego ryzyka, można zatem stwierdzić, że łącznie dwie piąte Polaków nie ma zbyt dobrego samopoczucia, chociaż stopień niezadowolenia w tej grupie może być bardzo zróżnicowany.

⁴ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (127) przeprowadzono w dniach 1-4 grudnia 2000 roku na 1087-osobowej reprezentatywnej próbie losowo-adresowej dorosłej ludności Polski.

⁵ Pytanie brzmiało: *Czy może Pan(i) o sobie powiedzieć, że ma Pan(i) satysfakcję i jest Pan(i) zadowolony(a) ze swego dotychczasowego życia, czy też nie jest Pan(i) z niego zadowolony(a)?* i zawierało następujące kategorie możliwych odpowiedzi: *zupełnie zadowolony(a)/raczej zadowolony(a)/raczej niezadowolony(a)/zupełnie niezadowolony(a)*. Por. komunikat CBOS „Szczęśliwcy czy pechowcy? Samopoczucie psychiczne Polaków w 1999 roku”, styczeń 2000 (oprac. K. Pankowski).

RYS. 1. CZY NA OGÓL JEST PAN(I) ZADOWOLONY(A) Z CAŁEGO ŻYCIA?

Wprawdzie w porównaniu z rokiem '99 samopoczucie Polaków mierzone zadowoleniem z życia minimalnie się pogorszyło (ubyło *zadowolonych* i przybyło *średnio zadowolonych*), ale nadal jest ono lepsze niż w latach '94 i '97.

Tabela 1

Czy na ogół jest Pan(i) zadowolony(a) z całego życia?	Wskazania respondentów według terminów badań			
	XI 1994	I 1997	IV 1999	XII 2000
	w procentach			
Zadowolony(a)	53	54	64	60
Średnio zadowolony(a)	33	36	30	33
Niezadowolony(a)	12	8	6	6
Trudno powiedzieć	2	1	1	1

Kategoria *zadowolony(a)* obejmuje odpowiedzi *bardzo zadowolony(a)* i *raczej zadowolony(a)*, kategoria *niezadowolony(a)* - wskazania *bardzo niezadowolony(a)* i *raczej niezadowolony(a)*.

Poczucie zadowolenia z życia najwyraźniej związane jest z subiektywną oceną warunków materialnych własnej rodziny. Wiąże się także z wiekiem oraz wykształceniem ankietowanych i zależną od wykształcenia wysokością uzyskiwanych dochodów.

Zadowolenie z życia deklaruje niespełna dwie piąte badanych (39%) negatywnie oceniających swoje warunki materialne, podczas gdy poczucie życiowej satysfakcji wśród osób określających własną sytuację materialną jako dobrą jest niemal powszechne (87%). Im respondenci są lepiej wykształceni, tym częściej deklarują zadowolenie. Co dziesiąty badany z wykształceniem podstawowym jest niezadowolony ze swojego życia.

Największy optymizm w tym zakresie towarzyszy najmłodszym ankietowanym. Z upływem lat entuzjazm ten nieco słabnie, ale w każdej grupie wieku zadowolenie z życia przeważa nad niezadowoleniem czy niejednoznaczną oceną zawartą w określeniu „średnio zadowolony”. Tylko wśród osób żyjących w złych warunkach materialnych liczba średnio zadowolonych z życia (46%) przeważa nad liczbą zadowolonych (39%).

Tabela 2

Grupy społeczne	Czy na ogół jest Pan(i) zadowolony(a) z całego życia?			
	Zadowolony(a)	Średnio zadowolony(a)	Niezadowolony(a)	Trudno powiedzieć
	w procentach			
Wiek				
Od 18 do 24 lat	70	27	3	1
25 - 34	65	30	5	0
35 - 44	63	31	6	1
45 - 54	61	33	6	0
55 - 64	46	41	13	1
65 lat i więcej	50	41	7	2
Wykształcenie				
Podstawowe	49	39	10	1
Zasadnicze zawodowe	59	36	5	0
Średnie	65	30	5	0
Wyższe	79	16	3	1
Ocena warunków materialnych				
Dobre	87	12	1	0
Ani dobre, ani złe	62	34	4	0
Złe	39	46	13	1

Kategoria *zadowolony(a)* obejmuje odpowiedzi *bardzo zadowolony(a)* i *raczej zadowolony(a)*, kategoria *niezadowolony(a)* - wskazania *bardzo niezadowolony(a)* i *raczej niezadowolony(a)*.

Inaczej rozkładają się odpowiedzi na pytanie o zadowolenie z różnych aspektów życia respondentów. Oceny poszczególnych sfer życia są zróżnicowane. Od lat zdecydowanie najczęściej pozytywnych doznań dostarcza nam życie rodzinne: małżeństwo (84% wskazań), zwłaszcza zaś dzieci (93%). Większość Polaków jest też zadowolona ze swojego miejsca zamieszkania. Opinie na ten temat niewiele się zmieniły. Wprawdzie w stosunku do roku '99 liczba wyrażających zadowolenie z miejsca zamieszkania nieco zmalała (o 5 punktów procentowych), ale odsetek niezadowolonych pozostał na tym samym, niskim poziomie.

Tabela 3

Czy na ogół jest Pan(i) zadowolony(a):	Wskazania respondentów według terminów badań			
	XI 1994	I 1997	IV 1999	XII 2000
	w procentach			
- ze swoich dzieci				
Zadowolony(a)*	94	93	92	93
Średnio zadowolony(a)	4	5	6	5
Niezadowolony(a)	2	1	2	1
Trudno powiedzieć	0	0	1	0
- ze swego małżeństwa				
Zadowolony(a)	83	84	82	84
Średnio zadowolony(a)	11	10	10	10
Niezadowolony(a)	5	5	6	5
Trudno powiedzieć	1	1	1	1
- ze swojego miejsca zamieszkania				
Zadowolony(a)	-	-	69	64
Średnio zadowolony(a)	-	-	20	23
Niezadowolony(a)	-	-	10	11
Trudno powiedzieć	-	-	1	1
- z przebiegu pracy zawodowej				
Zadowolony(a)	51	48	52	47
Średnio zadowolony(a)	30	35	32	33
Niezadowolony(a)	16	15	12	15
Trudno powiedzieć	4	3	4	5
- ze stanu swojego zdrowia				
Zadowolony(a)	-	-	49	48
Średnio zadowolony(a)	-	-	25	26
Niezadowolony(a)	-	-	26	25
Trudno powiedzieć	-	-	0	1
- z materialnych warunków bytu - mieszkania, wyposażenia itp.				
Zadowolony(a)	24	26	34	30
Średnio zadowolony(a)	36	38	37	42
Niezadowolony(a)	40	35	28	28
Trudno powiedzieć	0	1	1	1
- ze swoich dochodów i sytuacji finansowej				
Zadowolony(a)	9	12	14	12
Średnio zadowolony(a)	22	23	36	30
Niezadowolony(a)	68	65	48	57
Trudno powiedzieć	0	0	2	2

Kategoria *zadowolony(a)* obejmuje odpowiedzi *bardzo zadowolony(a)* i *raczej zadowolony(a)*, kategoria *niezadowolony(a)* - wskazania *bardzo niezadowolony(a)* i *raczej niezadowolony(a)*.

Stabilne pozostały opinie dotyczące zadowolenia ze stanu zdrowia. Również i w tych ocenach zadowolenie (48%) przeważa nad niezadowoleniem (25%), a co czwarty badany (26%) jest średnio zadowolony z własnej kondycji. Najistotniejszym czynnikiem różnicującym samopoczucie w tej dziedzinie jest, co oczywiste, wiek respondentów, ale także ich wykształcenie oraz sytuacja materialna. Blisko połowa (49%) ankietowanych powyżej 65 roku życia wyraża niezadowolenie z własnej kondycji fizycznej. Opinię tę podziela blisko dwie piąte najniżej wykształconych (38%) oraz porównywalny odsetek osób źle oceniających warunki materialne swojej rodziny (39%).

W ocenie doznań związanych z przebiegiem pracy zawodowej odnotowujemy niewielkie wahania opinii. W roku '99 odsetek osób zadowolonych z pracy był niemal taki sam jak w roku '94. Obecnie poczucie satysfakcji z pracy jest mniejsze niż przed rokiem (5-punktowy spadek zadowolenia i 3-punktowy wzrost niezadowolenia) i kształtuje się na poziomie z roku '97. Nadal jednak zadowolenie z pracy (47%) zdecydowanie przeważa nad niezadowoleniem (15%). Usatysfakcjonowane przebiegiem pracy zawodowej są przede wszystkim osoby z wyższym wykształceniem (68%) i dobrze sytuowane (72%). Opinie na ten temat są związane z wysokością uzyskiwanych dochodów: im wyższe dochody *per capita* w rodzinie, tym częstsze zadowolenie z pracy. Dobre samopoczucie pod tym względem częściej niż inni deklarują ci, którzy z racji wieku już zakończyli aktywność zawodową: emeryci (70%) oraz badani powyżej 65 roku życia (62%). Wśród osób aktywnych zawodowo najgorsze samopoczucie mają rolnicy, z których niemal co trzeci jest niezadowolony z przebiegu pracy zawodowej. Rolnicy są jedyną grupą społeczną, w której odsetki zadowolonych z pracy (34%) i niezadowolonych (30%) niemal się równoważą. Brak satysfakcji z pracy deklaruje też ponad jedna czwarta badanych źle oceniających warunki materialne swojej rodziny (27%).

Znacznie mniej zadowala Polaków ekonomiczny wymiar codziennej egzystencji: materialne warunki bytu (np. mieszkanie, wyposażenie itp.) oraz uzyskiwane dochody i sytuacja finansowa. Poziom satysfakcji z warunków bytu, w tym mieszkania i jego wyposażenia, jest zróżnicowany, choć od lat najwięcej osób deklaruje średnie zadowolenie z tej sfery życia. W latach '94-'97 wyraźnie zmniejszyło się poczucie deprivacji w tej mierze.

W porównaniu z rokiem '99 stan ten niewiele się zmienił. Nieco zmniejszył się (o 4 punkty) odsetek osób zadowolonych z warunków bytu, zwiększył zaś (o 5 punktów) odsetek średnio zadowolonych, ale liczba wyrażających niezadowolone się nie zmieniła. Obecnie odsetki zadowolonych i niezadowolonych są porównywalne (odpowiednio 30% i 28%). Zapewne oprócz obiektywnych niedoborów w tej dziedzinie, źródłem dyskomfortu psychicznego wielu ludzi są wysokie aspiracje, brak możliwości zaspokojenia rozbudzonych apetytów i niemożność nadszycia za nowościami rynkowymi.

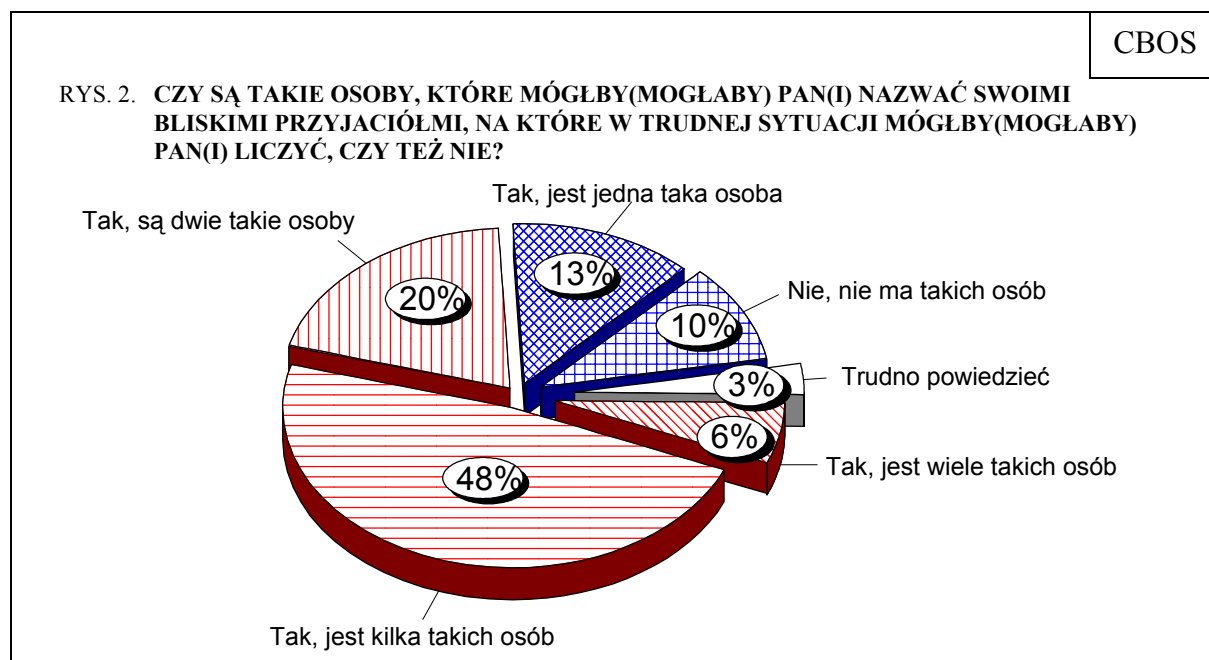
Samopoczucie wiążące się z warunkami bytowymi, rozumianymi jako stan posiadania dóbr trwałych i wyposażenia gospodarstw, w sposób naturalny powiązane jest przede wszystkim z wykształceniem i dochodami ankietowanych. Im wyższe wykształcenie i wyższe dochody *per capita*, tym mniejszy odsetek badanych wyraża niezadowolone z własnych osiągnięć w tej dziedzinie. Do niezadowolonych zalicza się połowa respondentów określających swoje warunki materialne jako złe (50%) i tylko nieliczni oceniający je dobrze (7%).

Najkrytyczniej Polacy oceniają swoje dochody i sytuację finansową. W przeciwieństwie do oceny pozostałych wymiarów egzystencji, które w zasadzie można uznać za stabilne, w stosunku do roku '99 wyraźnie nasiliło się poczucie deprivacji w zakresie sytuacji ekonomicznej. Wzrósł (o 9 punktów) odsetek osób niezadowolonych ze swoich dochodów. Warto zaznaczyć, że w latach '94-'99 powoli, ale systematycznie zwiększała się liczba zadowolonych i średnio zadowolonych z własnej sytuacji materialnej, a malała liczba niezadowolonych. Obecnie proces ten wyraźnie się załamał, choć, co godne podkreślenia, mimo wzrostu niezadowolonych z sytuacji finansowej odsetek niezadowolonych jest niższy niż w latach '94-'97.

POCZUCIE SPOŁECZNEGO WSPARCIA

Zdecydowana większość Polaków - według własnej oceny - jest otoczona przyjaciółmi, na których może liczyć, i ma poczucie społecznego wsparcia w potrzebie. Ponad połowa respondentów (54%) deklaruje, że może liczyć na pomoc co najmniej kilku bliskich

osób, a jedna trzecia badanych (33%) - na wsparcie jednej lub dwóch osób. Jednak co dziesiąty ankietowany pozostaje sam ze swoimi problemami i trudnościami.

Ze względu na samopoczucie Polaków i społeczny interes zwraca uwagę przede wszystkim ta grupa, która ma poczucie społecznej izolacji i osamotnienia w rozwiązywaniu życiowych problemów. Warto więc zaznaczyć, że brak społecznego wsparcia częściej niż inni deklarują przedstawiciele najstarszego pokolenia (16%), osoby żyjące w złych warunkach materialnych (15%) oraz bezrobotni (16%). Największe poczucie osamotnienia mają robotnicy niewykwalifikowani (20% wskazań), jednak ze względu na zbyt małą liczebność tej grupy (41 osób) wynik ten należy traktować ostrożnie.

SZCZĘŚLIWCY I PECHOWCY

Z zestawienia danych z ostatnich dwóch lat oraz wyników badań pochodzących ze schyłkowego okresu PRL wynika, że nowa rzeczywistość sprzyja doświadczaniu poczucia szczęścia. Wprawdzie obecnie, podobnie jak w roku '88, najczęściej badanych określa swoje poczucie szczęścia w sposób neutralny (*różnie bywa*), jednak o ile w roku '88 odsetki

pechowców i szczęśliwców były mniej więcej wyrównane, o tyle pod koniec dekady kończącej wiek XX odsetek szczęśliwych Polaków wyraźnie przewyższa liczbę rodaków uważających się za nieszczęśliwych. W ciągu ostatniego roku samopoczucie Polaków w tej sferze w zasadzie się nie zmieniło.

Tabela 4

Czy może Pan(i) powiedzieć o sobie, że należy Pan(i) raczej do ludzi szczęśliwych czy też pechowych?	Wskazania respondentów według terminów badań			
	XI 1988	IV 1999	XII 1999	XII 2000
	w procentach			
Zaliczył(a)bym się do szczęśliwców	18	31	28	29
Określił(a)bym się jako pechowiec	16	17	16	17
Różnie bywa	65	52	56	54

Do szczęściarzy najczęściej zaliczają się najmłodsi respondenci (od 18 do 24 lat) oraz badani od 25 do 34 roku życia (blisko dwie piąte każdej z tych kategorii wieku).

Poczucie, że wszystko układa się pomyślnie, wykazuje związek z obiektywnymi cechami położenia społecznego badanych. W każdej grupie społecznej dominują deklaracje neutralne (*różnie bywa*), ale im lepsze położenie społeczne i ekonomiczne, tym częściej można spotkać ludzi szczęśliwych i tym rzadziej - według ich własnej opinii - prześladowanych przez zły los. Do szczęśliwców zalicza się ponad połowa osób z wyższym wykształceniem (53%), jednocześnie w tej grupie jest najniższy odsetek pechowców (3%). Również wśród respondentów deklarujących dobre warunki materialne osoby przekonane, że nie opuszcza ich dobry los (58%), zdecydowanie przeważają nad tymi, które uważają się za pechowców (5%). Na przeciwległym biegunie znajdują się ankietowani z wykształceniem podstawowym oraz negatywnie oceniający własną sytuację materialną. W obu tych grupach oraz wśród bezrobotnych pechowcy przeważają nad szczęściarzami. Do osób nieszczęśliwych - według własnych deklaracji - zalicza się jedna trzecia bezrobotnych (32%), ponad jedna czwarta badanych źle oceniających warunki materialne swojej rodziny (27%) oraz jedna czwarta respondentów z wykształceniem podstawowym (24%).

Zaliczanie się do szczęśliwców lub pechowców wykazuje, co dość oczywiste, związek z poczuciem ogólnej satysfakcji życiowej, ale także - istotny statystycznie, choć słabszy - z poczuciem społecznego wsparcia ze strony bliskich i przyjaciół.

Tabela 5

	Czy może Pan(i) powiedzieć o sobie, że należy Pan(i) raczej do ludzi szczęśliwych czy też pechowych?		
	Zaliczył(a)bym się do szczęśliwców	Określił(a)bym się jako pechowiec	Różnie bywa
w procentach			
Czy są takie osoby, na które w trudnej sytuacji mógłby (mogłaby) Pan(i) liczyć*?			
Nie, nie ma takich osób	13	29	58
Tak, jest jedna taka osoba	26	19	55
Tak, są dwie takie osoby	26	22	52
Tak, jest kilka takich osób	35	13	52
Tak, jest wiele takich osób	42	9	49
Stan cywilny			
Osoby pozostające w związkach małżeńskich	31	13	57
Osoby stanu wolnego (panny, kawalerowie, rozwiedzeni, wdowy, wdowcy)	26	23	51
Czy na ogół jest Pan(i) zadowolony(a) z całego życia*?			
Zadowolony(a)	40	10	50
Średnio zadowolony(a)	15	25	60
Niezadowolony(a)	4	38	58
* Pominięto „trudno powiedzieć”.			

Badani, którzy mają poczucie społecznego i rodzinnego wsparcia częściej czują się szczęśliwi i rzadziej - nieszczęśliwi. Wśród tych, którzy nie mają bliskich przyjaciół, pechowcy (29%) - według własnych deklaracji - ponad dwukrotnie przeważają nad szczęśliwcami (13%), podczas gdy wśród mających poczucie silnego wsparcia w potrzebie (wiele osób, na które można liczyć) odsetek szczęśliwych (42%) jest wielokrotnie wyższy niż nieszczęśliwych (9%). Sam fakt posiadania życiowego partnera w nieznacznym stopniu różnicuje poczucie szczęścia, ale wśród osób stanu wolnego odsetki szczęśliwców i pechowców są porównywalne (odpowiednio 26% i 23%), natomiast wśród badanych pozostających w związkach małżeńskich odsetek deklarujących poczucie życiowej wygranej (31%) ponad dwukrotnie przeważa nad liczbą tych, którzy uważają się za pechowców (13%).

PSYCHICZNE SAMOPOCZUCIE POLAKÓW POD KONIEC WIEKU

Miniony rok nie był łatwy dla Polaków. Ponad połowa (55%) miała powody do częstego zdenerwowania i rozdrażnienia, blisko dwie piąte (38%) często odczuwało zniechęcenie i znużenie, a jedna trzecia często czuła się bezradna (32%) i lekceważona przez władze (35%). Mniej więcej co czwartego respondenta ogarniała wściekłość (27%) lub depresja (23%). Z drugiej strony w ciągu minionego roku dwie piąte badanych często miało powody do zadowolenia, że coś się udało w życiu (40%), zbliżony odsetek respondentów często miał pewność, że wszystko układa się dobrze (36%), a jedna trzecia często była dumna ze swoich osiągnięć (33%).

Tabela 6

Jak często w ciągu mijającego roku doznawał(a) Pan(i) następujących uczuć:	Bardzo często	Często	Rzadko	Prawie wcale, wcale
	w procentach			
- był(a) Pan(i) zdenerwowany(a), rozdrażniony(a)	11	44	39	7
- był(a) Pan(i) zadowolony(a), bo coś się udało, powiodło się w życiu	3	37	50	10
- poczuł(a) Pan(i) pewność, że wszystko układa się dobrze	2	34	49	14
- czuł(a) się Pan(i) zniechęcony(a), znużony(a)	5	33	49	13
- był(a) Pan(i) dumny(a) ze swoich osiągnięć	3	30	51	17
- był(a) Pan(i) szczególnie czymś zaciekawiony(a), podekscytowany(a)	3	29	51	17
- czuł(a) się Pan(i) bezradny(a)	7	25	44	23
- czuł(a) się pan(i) jako obywatel(ka) wyraźnie lekceważony(a) przez władzę	8	27	35	29
- ogarniała Pana(ia) wściekłość, miał(a) Pan(i) ochotę, aby wszystko rozwalić	7	20	41	32
- czuł(a) się Pan(i) nieszczęśliwy(a), był(a) Pan(i) w depresji	4	19	46	30

W porównaniu z emocjami, które najczęściej towarzyszyły Polakom w roku '99, w zasadzie nie odnotowaliśmy większych zmian. Nie zmieniła się zwłaszcza częstość doznawania uczuć pozytywnych.

Tabela 7

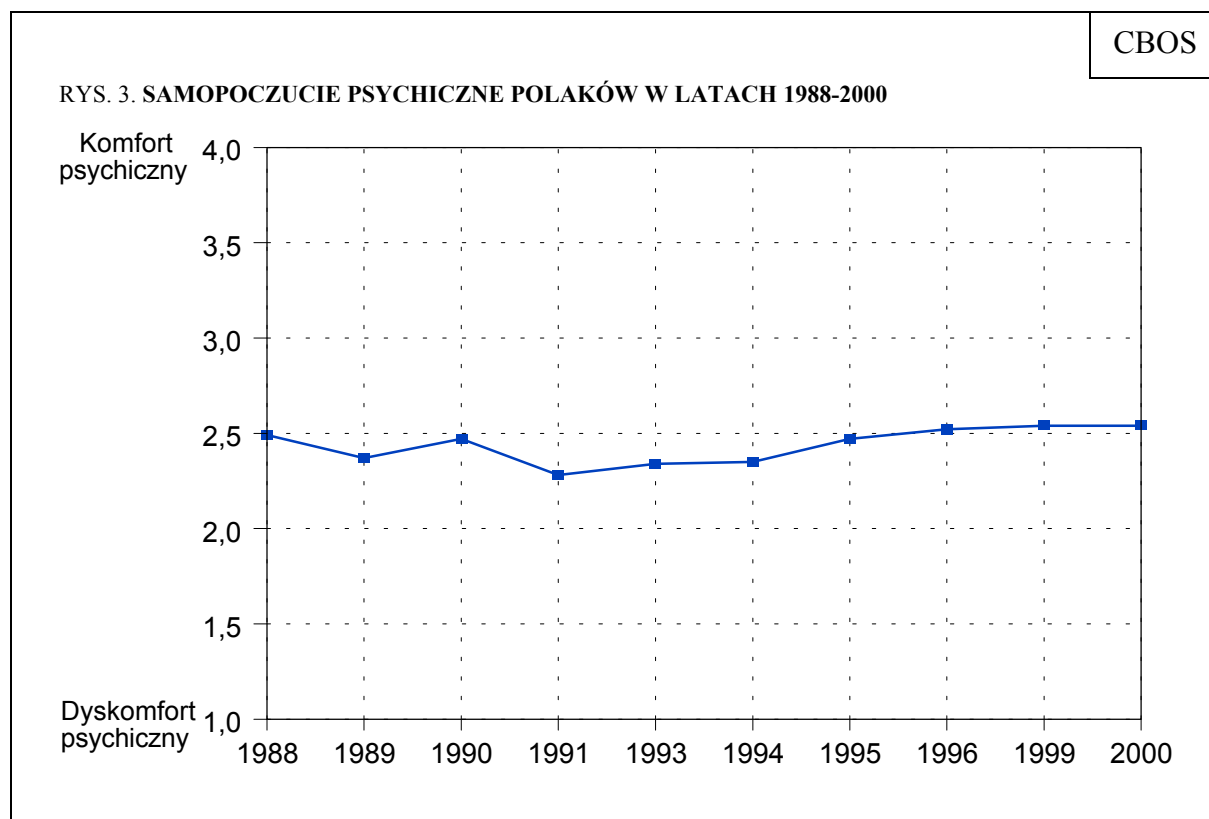
Doznawane uczucia	Wskazania respondentów w poszczególnych latach (zsumowane odpowiedzi <i>bardzo często</i> i <i>często</i>)									
	'88	'89	'90	'91	'93	'94	'95	'96	'99	'00
	w procentach									
Duma z własnych osiągnięć	28	24	31	45	32	32	25	28	34	33
Zadowolenie, że coś się w życiu udało	34	29	32	21	22	24	32	38	41	40
Poczucie, że wszystko układa się dobrze	37	28	29	15	20	22	30	36	37	36
Depresja, poczucie nieszczęścia	34	36	31	45	32	32	27	28	24	23
Bezradność	31	34	26	34	39	39	30	29	33	32
Wściekłość	-	41	33	40	32	36	28	27	31	27
Zniechęcenie, znużenie	55	59	52	62	49	49	43	41	37	38
Rozdrażnienie, zdenerwowanie	72	70	67	69	64	64	59	56	55	55
Zaciekawienie, podekscytowanie	35	35	36	26	24	26	-	31	33	32
Poczucie lekceważenia przez władzę	32	30	28	39	26	29	-	18	32	35

W ubiegłym roku odsetek Polaków często przeżywających rozdrażnienie, zdenerwowanie utrzymał się na dotychczasowym, wysokim poziomie. Stabilna pozostała również częstość doznawanego zniechęcenia i innych negatywnych emocji. Warto jednak zauważyć, że w stosunku do schyłkowego okresu PRL oraz pierwszych lat transformacji w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych Polacy mieli mniej powodów do przeżywania tego rodzaju emocji. Rzadziej też odczuwali inne negatywne uczucia, takie jak: chęć „rozwalenia wszystkiego” czy depresja, poczucie nieszczęścia. Zwłaszcza ten ostatni wymiar samopoczucia Polaków osiągnął najniższy wskaźnik od roku '88. Mniej czytelne są odnotowane w latach dziewięćdziesiątych zróżnicowania takich doznań pozytywnych, jak duma z własnych osiągnięć czy szczególnie podekscytowanie, zaciekawienie. Wydaje się natomiast, że w porównaniu z pierwszym okresem przemian ustrojowych końcówka minionej dekady sprzyjała poprawie samopoczucia Polaków - zadowoleniu, że „coś się w życiu udało” i pewności, że „wszystko układa się dobrze”.

Na uwagę zasługują też zmiany emocji wynikających z relacji władza-obywatel. Wprawdzie w stosunku do roku '99 częste poczucie lekceważenia przez władze wzrosło minimalnie (na granicy błędu statystycznego), ale w porównaniu z rokiem '96 dwukrotnie zwiększył się odsetek ankietowanych, którzy doznawali takich uczuć. Jest to największa zmiana negatywnych emocji odnotowana w latach 1996 - 2000.

Ogólnie jednak, biorąc pod uwagę emocje towarzyszące Polakom na co dzień, można powiedzieć, że rok 2000 nie był ani lepszy, ani gorszy od poprzedniego, ale lepszy niż „lata przełomu” i pierwsza połowa lat dziewięćdziesiątych.

Zasadność tego wniosku potwierdza syntetyczny wskaźnik samopoczucia psychicznego Polaków⁶.

⁶ Po analizie korelacji ze wskaźnika wyłączono „poczucie lekceważenia przez władzę”. Obliczono średnią nasilenia pozostałych dziewięciu wymiarów doznawanych emocji, mierzonych na skali od 1 do 4, na której „1” oznacza dyskomfort psychiczny, definiowany jako deklarowanie częstych doznań negatywnych, a „4” - komfort psychiczny określony przez częste występowanie emocji pozytywnych.

W stosunku do roku '88 i pierwszych kilkunastu miesięcy funkcjonowania demokracji samopoczucie Polaków w roku '91 uległo wyraźnemu pogorszeniu. Dzisiaj powszechnie wiadomo, że był to okres szczególnie trudny, związany z ponoszeniem kosztów wprowadzania gospodarki rynkowej i pojawieniem się nieznanego wcześniej na taką skalę zjawiska bezrobocia. Pogorszenie nastrojów, warunków życia i kondycji ekonomicznej gospodarstw domowych odnotowaliśmy we wszystkich badaniach z tamtego okresu. Jednak w miarę upływu czasu obserwowaliśmy niewielką, ale systematyczną poprawę samopoczucia Polaków, co można odczytać jako stopniowe osvajanie się z nową rzeczywistością i przystosowanie się do zmieniających się warunków.

POCZUCIE PEWNOŚCI JUTRA

Ogólnie rzecz biorąc, ankietowani postrzegają swoich rodaków jako ludzi zalęknionych, niepewnych jutra i pozbawionych nadziei na poprawę.

Wcześniejsze badania sondażowe wielokrotnie pokazywały skłonność Polaków do postrzegania sytuacji innych ludzi w Polsce jako gorszej niż własnej. Można to zaobserwować na przykładach odpowiedzi na pytania dotyczące biedy doświadczanej osobiście i będącej udziałem ogółu Polaków, oceny warunków życia własnej rodziny i ogółu rodzin w Polsce itp.

Pytania dotyczące nastrojów towarzyszących Polakom na co dzień zdają się potwierdzać tę prawidłowość. Przypomnijmy: większość deklaruje zadowolenie z życia w ogóle, zwłaszcza z życia rodzinnego, większość też ma poczucie społecznego wsparcia w trudnych sytuacjach życiowych, dwie piąte często doświadczą zadowolenia z własnych osiągnięć, a niewiele mniejsza grupa ma poczucie pewności, że w ich życiu wszystko układa się dobrze. Jednocześnie blisko połowa ankietowanych (48%) ocenia, że w nastrojach ludzi, z którymi się styka, dominuje lęk, obawa przed tym, co przyniesie przyszłość. O połowę mniejszy odsetek (23%) sądzi, że obecne nastroje charakteryzują się ogólnym niezadowoleniem i brakiem wiary w jakąkolwiek poprawę, a 11% badanych jest przekonanych, że przeważa apatia, rezygnacja i pogodzenie się z losem. Łącznie tylko co dziewiąty respondent deklaruje, że nastroje w jego środowisku są niezłe, wskazują na odprężenie, zadowolenie i poczucie, że jest trochę lepiej niż kiedyś lub będzie lepiej. W ciągu ostatniego roku opinie na ten temat się nie zmieniły.

Tabela 8

Jak ocenił(a)by Pan(i), ogólnie rzecz biorąc, obecne nastroje wśród ludzi, z którymi styka się Pan(i) na co dzień w zakładzie pracy, środowisku zamieszkania? Które z następujących określić najlepiej to oddaje?	Wskazania respondentów według terminów badań			
	XI '88	XI '89	XII '99	XII '00
	w procentach			
Ogólne odprężenie i zadowolenie, wiara, że będzie lepiej	2	7	3	4
Pewne odprężenie i zadowolenie, że jest trochę lepiej	14	22	8	7
Apatia, rezygnacja, pogodzenie się z losem	17	11	15	11
Lęk, obawa przed tym, co przyniesie przyszłość, niepewność jutra	42	40	49	48
Ogólne niezadowolenie, brak wiary w jakąkolwiek poprawę	22	7	22	23
Określił(a)bym to inaczej	1	3	1	1
Trudno powiedzieć	4	9	2	6

Postrzeganie nastrojów wśród ludzi, z którymi stykają się badani, wykazuje związek z opinią na temat zadowolenia z życia oraz oceną rozwoju ogólnej sytuacji w kraju i prognozą na najbliższy rok. Osoby zadowolone z życia częściej niż pozostałe skłonne są dostrzegać u innych odprężenie i zadowolenie, rzadziej też wskazują na ogólne niezadowolenie.

Tabela 9

	Diagnozowane nastroje wśród ludzi						
	Ogólne zadowolenie, wiara, że będzie lepiej	Pewne zadowolenie, że jest trochę lepiej	Apatia, rezygnacja, pogodzenie się z losem	Lęk, obawa, niepewność jutra	Ogólne niezadowolenie	Określił(a)-bym to inaczej	Trudno powiedzieć
	w procentach						
Zadowolenie z życia*							
Zadowoleni	5	9	12	49	19	1	5
Średnio zadowoleni	3	3	10	47	30	0	7
Niezadowoleni	0	6	13	51	25	0	5
Oceny rozwoju ogólnej sytuacji w kraju*							
Sytuacja zmierza w dobrym kierunku	7	14	13	42	20	0	4
Sytuacja zmierza w złym kierunku	3	5	10	50	26	1	5
Prognozy rozwoju sytuacji w kraju w ciągu najbliższego roku*							
Poprawi się	8	15	10	45	13	0	10
Nie zmieni się	4	9	13	47	22	1	4
Pogorszy się	3	2	10	54	28	1	2
* Pominięto „trudno powiedzieć”							

Również badani oceniający, że sytuacja w kraju zmierza w dobrym kierunku, oraz ci, którzy spodziewają się poprawy sytuacji w Polsce w najbliższym czasie, częściej niż inni uważają, że w ich środowisku nastroje są niezłe - przeważa poczucie zadowolenia, zwłaszcza z tego, że jest trochę lepiej niż kiedyś.

Jakkolwiek osobiste nastroje modyfikują postrzeganie nastrojów społecznych, zwłaszcza w ich skrajnych postaciach, nie zmienia to faktu, że bez względu na własne odczucia największa część badanych uważa, iż wśród ludzi w Polsce dominuje niepewność jutra, lęk i obawa przed tym, co przyniesie przyszłość.

Miniony rok nie należał do łatwych. Doświadczenia związane z wdrażaniem reform budziły niezadowolenie i spadek społecznego poparcia dla zasadności i tempa wprowadzanych zmian. Liczne grupy społeczne i zawodowe publicznie manifestowały niezadowolenie ze swojej sytuacji finansowej lub kondycji swoich zakładów pracy. Konflikty na najwyższych szczeblach władzy, zwłaszcza w łonie AWS, skutkowały złymi nastrojami społecznymi i spadkiem poparcia dla rządu. W mediach toczyły się publiczne dyskusje na temat poszerzania się sfery ubóstwa w Polsce, bezradności rządu wobec braku pieniędzy w państwowym budżecie, dramatycznej sytuacji w rolnictwie i braku perspektyw na szybkie pokonanie zaistniałych zapóźnień w tej dziedzinie gospodarki. Nic więc dziwnego, że - według badanych - w nastrojach ludzi z ich najbliższego otoczenia dominuje lęk, niepewność jutra i obawa przed tym, co przyniesie przyszłość. To w pełni tłumaczy także utrzymywanie się wysokiego odsetka ankietowanych, którzy - według własnych deklaracji - często mieli powody do zdenerwowania i rozdrażnienia, zniechęcenia i znużenia, poczucie bezradności i lekceważenia przez władze.

Warto zauważyć, że te wszystkie negatywne odczucia i emocje wiążą się ze sferą życia publicznego. Portret Polaków Anno Domini 2000 zdecydowanie lepiej wygląda, jeśli przedmiotem analiz stają się deklaracje dotyczące sfery prywatnej. Podobnie jak przed

rokiem, dwie piąte ankietowanych deklaruje zadowolenie, że coś im się udało w życiu. Zbliżony odsetek ma poczucie pewności, że wszystko układa się dobrze, a jedna trzecia jest dumna z własnych osiągnięć. Mimo różnych kłopotów (negatywnych emocji doznawanych w ciągu ostatniego roku) większość Polaków deklaruje ogólne zadowolenie z życia, przede wszystkim zaś z życia małżeńskiego, rodzinnego i miejsca zamieszkania. Również w ocenie pozostałych aspektów codziennej egzystencji - przebiegu pracy zawodowej i stanu zdrowia - zadowolenie przeważa nad niezadowoleniem. Znacznie mniej satysfakcjonuje Polaków ekonomiczny wymiar życia codziennego: warunki bytu, w tym mieszkanie i jego wyposażenie, oraz dochody i sytuacja finansowa. Warto dodać, że w latach '94-'99 powoli, ale systematycznie zwiększały się odsetki osób zadowolonych i średnio zadowolonych z sytuacji materialnej, malała zaś liczba niezadowolonych. Obecnie proces ten wyraźnie się załamał, choć trzeba podkreślić, że mimo wzrostu niezadowolenia z sytuacji finansowej odsetek niezadowolonych nadal jest niższy niż w latach '94-'97.

Warto też dodać, że zdecydowana większość Polaków ma poczucie społecznego wsparcia w potrzebie, wie, że w trudnych chwilach może liczyć na rodzinę i przyjaciół. Chociaż największa część badanych określa swoje poczucie szczęścia w sposób neutralny (*różnie bywa*), odsetek Polaków zaliczających się do szczęśliwców znacznie przewyższa odsetek tych, którzy uważają się za pechowców.

Podsumowując można powiedzieć, że w porównaniu z rokiem '99 ogólne zadowolenie Polaków z życia minimalnie osłabło (ubyło *zadowolonych z życia* i przybyło *średnio zadowolonych*), ale nadal jest ono częstsze niż w latach '94 i '97. Natomiast ze względu na samopoczucie psychiczne Polaków - emocje towarzyszące nam na co dzień - rok 2000 nie był ani lepszy, ani gorszy od poprzedniego, ale końcówka całej minionej dekady była dla Polaków pomyślniejsza niż jej początek.

Opracowała
Macieja FALKOWSKA

A N E K S

Tabela 1. Czy na ogół jest Pan(i) zadowolony(a) z całego życia?

(%)

	Zadowolony(a)	Średnio zadowolony(a)	Niezadowolony(a)	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	60	33	6	1	1087
Płeć					
Mężczyźni	64	30	6	1	516
Kobiety	56	36	7	0	571
Wiek					
18-24 lat	70	27	3	1	155
25-34	65	30	5	0	192
35-44	63	31	6	1	209
45-54	61	33	6	0	234
55-64	46	41	13	1	124
65 lat i więcej	50	41	7	2	172
Miejsce zamieszkania					
Wieś	54	38	7	1	400
Miasto do 20 tys.	64	29	7	0	127
20-100 tys.	63	32	5	0	222
101-500 tys.	64	30	5	0	197
501 tys. i więcej mieszk.	62	29	7	1	141
Wykształcenie					
Podstawowe	49	39	10	1	295
Zasadnicze zawodowe	59	36	5	0	288
Średnie	65	30	5	0	417
Wyższe	79	16	3	1	85
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	81	15	4	0	49
Prac. umysł. niż. szczebla	80	17	3	0	109
Pracownicy fiz.- umysł.	69	25	4	2	87
Robotnicy wykwalifikowani	69	30	1	0	94
Robotnicy niewykwalifik.	36	56	8	0	41
Rolnicy	55	40	5	0	70
Pracujący na własny rach.	80	19	0	1	54
Bierni zawodowo					
Renciści	44	39	16	0	124
Emeryci	51	40	8	1	201
Uczniowie i studenci	72	24	4	0	74
Bezrobotni	45	43	10	1	119
Gospodynie domowe i inni	57	37	4	1	65
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	70	27	3	1	162
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	77	20	4	0	87
sekt. pryw. poza rolnict.	70	27	3	0	203
prywatnym gosp. rolnym	57	37	6	0	85
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	51	40	8	1	162
276-399	57	39	4	0	103
400-549	60	36	4	0	212
550-799	65	26	8	1	157
Powyżej 799 zł	70	23	6	1	173
Ocena własnych war. mater.					
Złe	39	46	13	1	344
Średnie	62	34	4	0	519
Dobre	87	12	1	0	223
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	63	34	3	0	65
Raz w tygodniu	59	35	6	0	532
1-2 razy w miesiącu	60	34	6	1	188
Kilka razy w roku	58	31	9	1	208
W ogóle nie uczestniczy	67	25	7	1	95
Poglądy polityczne					
Lewica	63	32	5	0	314
Centrum	65	29	6	0	301
Prawica	66	29	5	1	206
Trudno powiedzieć	45	43	10	2	266

Tabela 2. Czy na ogół jest Pan(i) zadowolony(a) z przebiegu pracy zawodowej?
(%)

	Zadowolony(a)	Średnio zadowolony(a)	Niezadowolony(a)	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	47	33	15	5	693
Płeć					
Mężczyźni	47	37	13	3	378
Kobiety	47	29	19	6	314
Wiek					
18-24 lat	38	34	20	8	57
25-34	43	34	16	6	154
35-44	46	35	16	3	161
45-54	46	36	18	1	183
55-64	54	26	13	8	70
65 lat i więcej	62	28	3	6	69
Miejsce zamieszkania					
Wieś	42	33	20	6	256
Miasto do 20 tys.	44	43	12	1	76
20-100 tys.	52	31	13	4	141
101-500 tys.	49	33	14	3	129
501 tys. i więcej mieszk.	54	29	12	6	90
Wykształcenie					
Podstawowe	43	30	19	7	130
Zasadnicze zawodowe	39	40	17	4	216
Średnie	49	32	14	5	273
Wyższe	68	25	7	0	72
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	78	16	6	0	48
Prac. umysł. niż. szczebla	57	28	15	0	109
Pracownicy fiz. - umysł.	36	52	9	3	85
Robotnicy wykwalifikowani	41	52	7	1	83
Robotnicy niewykwalifik.	38	41	20	1	39
Rolnicy	34	33	30	3	69
Pracujący na własny rach.	49	39	12	0	54
Bierni zawodowo					
Renciści	36	33	23	9	53
Emeryci	70	18	3	8	86
Uczniowie i studenci	0	21	0	79	5
Bezrobotni	20	4	54	22	37
Gospodynie domowe i inni	25	36	21	18	14
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	54	35	9	2	162
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	49	38	12	0	85
sekt. prywat. poza rolnict.	45	40	12	3	190
prywatnym gosp. rolnym	32	32	33	3	78
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	38	24	26	11	86
276-399	39	39	15	6	68
400-549	44	39	16	2	136
550-799	53	31	14	2	104
Powyżej 799 zł	62	27	8	2	125
Ocena własnych war. mater.					
Złe	35	32	27	7	191
Średnie	41	41	14	4	332
Dobre	72	19	5	4	169
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	62	19	7	11	42
Raz w tygodniu	45	34	17	4	331
1-2 razy w miesiącu	39	43	14	4	124
Kilka razy w roku	51	27	18	4	136
W ogóle nie uczestniczy	50	34	12	4	59
Poglądy polityczne					
Lewica	49	34	16	2	199
Centrum	48	31	18	3	209
Prawica	55	29	11	5	140
Trudno powiedzieć	35	40	16	9	145

Tabela 3. Czy na ogół jest Pan(i) zadowolony(a) ze **stanu swojego zdrowia?**
(%)

	Zadowolony(a)	Średnio zadowolony(a)	Niezadowolony(a)	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	48	26	25	1	1087
Płeć					
Mężczyźni	53	26	21	0	516
Kobiety	43	26	30	1	571
Wiek					
18-24 lat	71	23	6	0	155
25-34	66	22	10	1	192
35-44	53	28	19	1	209
45-54	43	27	30	0	234
55-64	28	27	44	0	124
65 lat i więcej	20	30	49	1	172
Miejsce zamieszkania					
Wieś	45	30	24	1	400
Miasto do 20 tys.	46	23	31	0	127
20-100 tys.	52	22	26	0	222
101-500 tys.	53	24	22	0	197
501 tys. i więcej mieszk.	44	27	28	1	141
Wykształcenie					
Podstawowe	33	27	38	1	295
Zasadnicze zawodowe	48	30	22	0	288
Średnie	53	25	20	1	417
Wyższe	68	13	19	0	85
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	67	14	18	1	49
Prac. umysł. niż. szczebla	63	23	14	0	109
Pracownicy fiz.-umysł.	57	34	7	3	87
Robotnicy wykwalifikowani	63	23	14	0	94
Robotnicy niewykwalifik.	66	18	15	1	41
Rolnicy	57	24	19	0	70
Pracujący na własny rach.	69	18	12	0	54
Bierni zawodowo					
Renciści	16	23	60	0	124
Emeryci	24	31	45	0	201
Uczniowie i studenci	69	24	7	0	74
Bezrobotni	45	34	19	1	119
Gospodynie domowe i inni	46	28	24	1	65
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	58	26	14	2	162
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	60	25	15	0	87
sekt. pryw. poza rolnict.	66	21	12	0	203
prywatnym gosp. rolnym	56	23	21	0	85
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	42	32	25	1	162
276-399	53	29	18	0	103
400-549	46	23	31	0	212
550-799	47	26	27	0	157
Powyżej 799 zł	49	25	26	0	173
Ocena własnych war. mater.					
Złe	34	26	39	1	344
Średnie	50	29	20	1	519
Dobre	64	20	16	0	223
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	40	28	31	0	65
Raz w tygodniu	48	25	27	0	532
1-2 razy w miesiącu	52	28	18	2	188
Kilka razy w roku	47	26	25	1	208
W ogóle nie uczestniczy	45	25	30	0	95
Poglądy polityczne					
Lewica	52	26	22	0	314
Centrum	49	29	22	0	301
Prawica	52	20	28	0	206
Trudno powiedzieć	37	28	32	3	266

Tabela 4. Czy może Pan(i) powiedzieć o sobie, że należy Pan(i) raczej do ludzi szczęśliwych czy też pechowych? 1 - Zaliczył(a)bym się do szczęśliwców; 2 - Określił(a)bym się jako pechowiec; 3 - Różnie bywa (%)

	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	29	17	54	0	1087
Płeć					
Mężczyźni	30	14	56	0	516
Kobiety	29	19	52	0	571
Wiek					
18-24 lat	39	14	46	0	155
25-34	38	16	46	0	192
35-44	23	15	62	1	209
45-54	27	18	55	0	234
55-64	20	22	58	0	124
65 lat i więcej	27	16	56	1	172
Miejsce zamieszkania					
Wieś	23	18	59	0	400
Miasto do 20 tys.	27	21	52	0	127
20-100 tys.	28	18	54	0	222
101-500 tys.	36	13	51	0	197
501 tys. i więcej mieszk.	42	12	46	0	141
Wykształcenie					
Podstawowe	21	24	55	0	295
Zasadnicze zawodowe	24	16	59	0	288
Średnie	33	15	51	0	417
Wyższe	53	3	44	0	85
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	65	8	27	0	49
Prac. umysł. niż. szczebla	49	8	43	0	109
Pracownicy fiz. - umysł.	29	15	56	0	87
Robotnicy wykwalifikowani	25	13	61	1	94
Robotnicy niewykwalifik.	22	27	51	0	41
Rolnicy	13	14	73	0	70
Pracujący na własny rach.	31	3	66	0	54
Bierni zawodowo					
Renciści	16	25	59	0	124
Emeryci	26	17	56	0	201
Uczniowie i studenci	39	7	54	0	74
Bezrobotni	24	32	45	0	119
Gospodynie domowe i inni	30	17	53	0	65
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	33	16	51	0	162
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	39	10	52	0	87
sekt. pryw. poza rolnict.	40	9	51	1	203
prywatnym gosp. rolnym	12	18	70	0	85
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	24	24	52	0	162
276-399	23	19	58	0	103
400-549	29	16	55	0	212
550-799	29	16	56	0	157
Powyżej 799 zł	49	11	40	1	173
Ocena własnych war. mater.					
Złe	13	27	59	0	344
Średnie	27	14	58	0	519
Dobre	58	5	36	1	223
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	34	24	42	0	65
Raz w tygodniu	26	17	57	0	532
1-2 razy w miesiącu	28	14	57	1	188
Kilka razy w roku	34	15	50	0	208
W ogóle nie uczestniczy	35	20	45	0	95
Poglądy polityczne					
Lewica	36	17	47	0	314
Centrum	30	17	53	0	301
Prawica	32	16	52	0	206
Trudno powiedzieć	19	17	64	0	266

Tabela 5. Jak ocenił(a)by Pan(i), ogólnie rzecz biorąc, obecne nastroje wśród ludzi, z którymi styka się Pan(i) na co dzień w zakładzie pracy, środowisku zamieszkania? Które z następujących określeń najlepiej to oddaje?

1 - Ogólne odprężenie i zadowolenie, wiara, że będzie lepiej; 2 - Pewne odprężenie i zadowolenie, że jest trochę lepiej; 3 - Apatia, rezygnacja, pogodzenie się z losem; 4 - Lęk, obawa przed tym, co przyniesie przyszłość, niepewność jutra; 5 - Ogólne niezadowolenie, brak wiary w jakąkolwiek poprawę; 6 - Określił(a)bym to inaczej

(%)

	1	2	3	4	5	6	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	4	7	11	48	23	0	6	1087
Płeć								
Mężczyźni	4	7	14	44	24	1	6	516
Kobiety	4	6	9	52	22	0	6	571
Wiek								
18-24 lat	14	16	8	37	17	0	8	155
25-34	4	8	17	46	16	3	6	192
35-44	2	3	11	51	29	0	4	209
45-54	2	5	10	52	28	0	3	234
55-64	2	3	13	58	23	0	2	124
65 lat i więcej	2	5	8	47	25	0	14	172
Miejsce zamieszkania								
Wieś	3	7	11	46	26	0	6	400
Miasto do 20 tys.	4	7	10	52	23	0	4	127
20-100 tys.	3	11	11	50	27	0	7	222
101-500 tys.	5	11	11	47	19	2	5	197
501 tys.i więcej mieszk.	7	6	14	53	13	0	7	141
Wykształcenie								
Podstawowe	3	5	8	45	28	0	11	295
Zasadnicze zawodowe	4	10	12	46	23	1	5	288
Średnie	5	5	13	52	20	0	4	417
Wyższe	2	7	13	54	20	2	3	85
Grupa społ.-zaw. pracujący								
Kadra kier., inteligencja	0	10	15	54	18	0	3	49
Prac. umysł.niż.szczebla	7	7	16	44	22	2	3	109
Pracownicy fiz.- umysł.	3	7	11	45	23	0	11	87
Robotnicy wykwalifikowani	7	11	13	48	15	2	4	94
Robotnicy niewykwalifik.	10	13	6	45	22	0	3	41
Rolnicy	0	3	15	47	33	0	3	70
Pracujący na własny rach.	0	1	9	60	23	0	7	54
Bierni zawodowo								
Renciści	1	6	9	49	26	0	8	124
Emeryci	2	3	13	49	23	0	10	201
Uczniowie i studenci	16	17	1	43	18	0	6	74
Bezrobotni	2	6	12	46	30	0	5	119
Gospodynie domowe i inni	2	1	10	61	22	1	2	65
Pracuje w:								
inst. państw., publicznej	3	7	15	48	20	0	7	162
spółce właścicieli	2	10	11	52	17	3	4	87
prywatnych i państwa	6	8	11	48	22	1	3	203
sekt. pryw. poza rolnict.	2	2	12	48	32	0	3	85
prywatnym gosp. rolnym								
Dochody na jedną osobę								
Do 275 zł	2	6	10	43	36	0	3	162
276-399	3	9	7	51	20	1	8	103
400-549	3	4	13	45	30	0	5	212
550-799	3	5	12	56	17	0	7	157
Powyżej 799 zł	6	9	13	47	19	1	6	173
Ocena własnych war. mater.								
złe	2	4	11	47	29	1	7	344
Średnie	3	8	12	49	23	0	6	519
Dobre	8	9	12	50	15	0	6	223
Udział w prakt. religijnych								
Kilka razy w tygodniu	7	14	7	42	23	0	6	65
Raz w tygodniu	3	7	10	52	23	0	4	532
1-2 razy w miesiącu	3	8	14	44	24	0	7	188
Kilka razy w roku	4	3	13	48	21	1	10	208
W ogóle nie uczestniczy	9	5	9	44	25	0	8	95
Poglądy polityczne								
Lewica	5	4	12	54	24	0	2	314
Centrum	3	9	9	52	23	1	3	301
Prawica	5	10	15	44	19	0	7	206
Trudno powiedzieć	3	4	11	42	26	1	14	266